

ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ДО ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Педагогічна майстерність як мистецтво виховання й навчання забезпечується професійною компетентністю вчителя. До складових педагогічної майстерності вчителя в науковій літературі відносять критичність мислення, потребу у самовдосконаленні, схильність до творчості, любов до професії [9].

Досліджуючи психологічну безпеку в освіті, І.А.Баєва із величезної кількості психологічних аспектів проблеми, пов'язаної з вивченням вчителя, його професійної компетентності, педагогічних здібностей, професійно значущих якостей, майстерності, здатності до самореалізації виділяє два, а саме:

- Якою мірою вчитель сам реалізує себе і розвивається як особистість, як йому живеться у школі з позиції "людського виміру".
- Якою мірою вчитель сприяє здоровому, повноцінному існуванню дітей та їх особистісному зростанню, чи готовий він забезпечити необхідні для цього умови [2].

Йдеться про психолого-педагогічну культуру вчителя, вимоги до якої наразі ускладнюються. Стан психолого-педагогічної культури сучасного вчителя В.О.Сластьонін характеризує як "критичний і кризовий, оскільки психолого-педагогічна некомпетентність наставника проєкціюється, багаторазово збільшуючись, на уми, душі та долі учнів і їх оточення" [14]. Висловлена вченим думка знаходить підтвердження і у проведеному нами дослідженні наявного рівня самоактуалізації у вчителів. З метою виявлення рівня самоактуалізації нами було обстежено 217 вчителів іноземної мови – слухачів Інституту післядипломної педагогічної освіти Донецької області, стаж роботи яких становить від 5 до 44 років.

Тестування вчителів відбувалося за допомогою укладеного Н.Ф.Каліною опитувальника САМОАЛ, методика якого була розроблена з урахуванням специфічних особливостей самоактуалізації особистості в українському суспільстві [8].

За результатами обстеження у 122 учителів (більш, ніж у половині обстежуваних – 56,2%) рівень самоактуалізації не досягає 50% за шкалою самоактуалізації. У 122 учителів (більш, ніж у половині обстежуваних – 56,2%) цей показник не досягає рівня 50% і тільки 95 осіб (43,8%) мають показники 50% і вище. Причому, за загальним відсотком самоактуалізації виявлено значне розкидання даних – від дуже низьких (найнижчих) до 30% (4 особи) до найвищих – 70% і вище (3 особи). Більшість обстежуваних знаходилась в проміжку від 30% до 69% і розподілилась у такий спосіб: 30-39% – 49 осіб, 40-49% – 69 осіб, 50-59% – 64 особи і 60-69% – 28 осіб. Результати обстеження свідчать про те, що рівень самоактуалізації вчителя ніякою мірою не залежить від стажу його роботи. Так, серед обстежуваних є вчителі, стаж роботи яких становить понад 30 років, а рівень їх самоактуалізації знаходиться у проміжку від 30% до 55%. І навпаки, деякі вчителі з п'яти-шестирічним стажем роботи показали понад 60% самоактуалізації.

Гармонізація особистості вчителя передбачає становлення особливої психологічної культури як комплексу переконань, переживань, уявлень та впливів, які проявляються у ставленні до самого себе і до учнів [10].

Констатуючи той факт, що в сучасній підготовці педагогічних кадрів недостатньо приділяється уваги суб'єктному розвитку студента і не забезпечується саморозвиток вчителя, в педагогічній літературі висловлюється думка про необхідність подолання технократичної обмеженості професійної педагогічної освіти шляхом переведення її в якісно новий стан, що відображає такий тип педагогічної діяльності, в якому духовний світ учителя є провідним компонентом змісту освіти, а особистісно-розвивальна функція освітньої діяльності стає пріоритетною [14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Суб'єктність стає однією з основних характеристик сучасної освіти. Так, в концепції суб'єктного розвитку студента, яка пропонується В.О.Сластьоніним, кожна ланка педагогічної освіти повинна здійснювати актуалізуючий вплив на "здіяльність" і прояв всіх компонентів суб'єктності в їх єдності. В процесі професійної підготовки майбутнього вчителя передбачається розвиток у нього здатності входити в активну дослідницьку позицію по відношенню до власної життєдіяльності, до самого себе з метою практичного аналізу для розвитку своєї власної особистості і особистості учня. Виявлення і розвиток життєтворчості індивідуальної стратегії і тактики в побудові власного життєвого і професійного шляху має бути забезпечене професійною підготовкою [14].

В поняття "життєва стратегія" К.О.Альбуханова-Славська об'єднує всі основні психологічні аспекти життя людини – її особистісні і професійні інтереси, її вимоги і домагання, оцінювання своїх досягнень, відстоювання своєї індивідуальності. Індивідуальний характер життя, на думку вченого, проявляється, перш за все, в тому, що

у якості суб'єкта життя особистість виступає як його організатор. Індивідуальність життя К.О.Альбуханова-Славська, вбачає у здатності особистості організувати його за своїм замислом, відповідно до своїх нахилів, устремлінь [1].

Суб'єктність освіти розглядається важливим педагогічним принципом і в концепції формування особистості Г.В.Сорокових. В зазначеній концепції розвиток суб'єктності як основної риси особистості в процесі лінгвістичної підготовки розглядається в кількох площинах, і, в першу чергу, в площині саморозвитку. На думку вченого суб'єктність забезпечує основу розвитку особистості, індивідуальності, універсності людини, без неї сам процес саморозвитку втрачає свою цілісність, комплексність, стрижневу, провідну сутність. В площині навчально-виховного процесу суб'єктні характеристики студента забезпечують активність, вибірність, креативність, а відповідно успішність в оволодінні професією, перетворюють навчальний процес у співтворчість двох суб'єктів – викладача і студента. В площині професійно-педагогічної діяльності суб'єктність викладача служить детонатором, пусковим механізмом включення суб'єктності тих, хто навчається, тобто їх особистісного, індивідуального, неповторного начала в життєдіяльності та життєтворчості [15].

Становлення і зміцнення суб'єктної позиції майбутнього вчителя в процесі професійного розвитку забезпечується відповідно до принципу професійно-педагогічного самовдосконалення [5].

Характерною особливістю освітньої моделі професійної підготовки майбутнього вчителя, що нами розробляється, є розвиток у нього *компетенції самовдосконалення*, яка пронизує всі компетенції вчителя. Компетенція самовдосконалення передбачає професійне й особистісне зростання вчителя.

В науковій літературі розглядаються психолого-педагогічні характеристики процесу самовдосконалення, розвиток мотивації самовдосконалення спеціаліста в процесі життєдіяльності та ін. (К.О.Альбуханова-Славська, О.Г.Асмолов, О.О.Бодальов, І.О.Зимня, А.Ф.Зеєр, І.А.Зязюн, І.Ф.Ісаєв, О.О.Криуліна, Н.В.Кузьміна, Н.О.Морева, О.Б.Орлов, В.О.Сластьонін, Г.В.Сорокових, В.О.Якунін та ін.). Однак, науковцями відзначається, що аутопсихологічні здібності вчителя залишаються нереалізованими через відсутність спеціально організованої навчаючої та розвиваючої практики в період професійної підготовки, а аутопсихологічна діяльність не отримує через це свого розвитку і вдосконалення [13]. Про це ж свідчить і практика.

Формулювання цілей статті... Мета цієї публікації полягала у визначенні структурних і змістових складових компетенції самовдосконалення та у виділенні відповідно до них знань та умінь, якими повинен оволодіти вчитель в процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження... Розгляд структури та змісту компетенції самовдосконалення розпочнемо з визначення поняття "самовдосконалення". За педагогічним словником, самовдосконалення являє собою "усвідомлення особистого ідеалу, співвіднесення з яким викликає незадоволення собою і прагнення змінити себе" [16, с. 510]. В науковій літературі розрізняється особистісне і професійне самовдосконалення з метою їх предметного розгляду, в структурі ж особистості вони міцно переплітаються, взаємодіють і взаємовпливають одне на одне. Визначення наведене вище однаковою мірою може стосуватися і особистісного і професійного самовдосконалення.

О.О.Криуліна деталізує процес самовдосконалення і визначає його у зовнішньому та внутрішньому планах. У внутрішньому плані самовдосконалення – це самороблення, самотворення, самобудування, самостворення особистості та ін. Зовнішніми проявами самовдосконалення виступають самовираження, саморегуляція і самоактуалізація. Передумовою самовдосконалення О.О.Криуліна розглядає самопроєктування з метою самозмінення і самовиявлення як процес реалізації самопроєкту, що створюється [6].

Професійне самовдосконалення спеціалістів розуміється в психологічній літературі як свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня своєї професійної компетентності і розвитку професійно значущих якостей згідно зовнішніх соціальних вимог, умов професійної діяльності і особистісної програми розвитку. В основі процесу самовдосконалення лежить психологічний механізм постійного подолання внутрішніх протиріч між наявним рівнем професіоналізму ("Я-реальне професійне") та деяким уявним його станом ("Я-ідеальне професійне") [13].

До структурних компонентів особистості, які складають основу її зростання, відносять: самопізнання, самоспонування, самопрограмування професійного і особистісного зростання та самореалізацію [9]. Їх взаємозв'язок і взаємодія характеризуються у такий спосіб: самопізнанням спричиняється прагнення до особистісного та професійного самовдосконалення. Самоспонування – це компонент, який стимулює зростання. Його основу складає принцип самопримушення, який в свою чергу базується на дії механізмів саморегуляції та самовідношення. Самопрограмування здійснюється тоді, коли особистість усвідомила всі свої потреби і виникла необхідність переходу до реальної діяльності. Програма самовдосконалення передбачає формування цілей і завдань, визначення шляхів, засобів і методів цієї діяльності через виділення різних форм, вибір яких залежить

від рівня зрілості особистості. Самореалізація розуміється як психічне зростання і дозрівання, спонукання і прояв прихованих можливостей людини.

Структурно процес самовдосконалення особистості складається з чотирьох основних логічних взаємопов'язаних етапів: 1. Самоусвідомлення та прийняття рішення займатися самовдосконаленням. 2. Планування та вироблення програми самовдосконалення. 3. Безпосередня практична діяльність з реалізації поставлених завдань, пов'язаних з роботою над собою. 4. Самоконтроль і самокорекція цієї діяльності.

Взаємозв'язок і послідовність виконання задач чотирьох етапів самовдосконалення приводить до очікуваного результату – вдосконалення професійної підготовки спеціаліста, розвитку його професійно значущих якостей [13].

Складовими компетенції самовдосконалення в нашому дослідженні ми будемо розглядати *аутопсихологічну компетенцію та компетенцію саморозвитку*.

Розглянемо трактування поняття "аутопсихологічна компетенція", яке існує в науковій літературі. Так, Е.Ф.Зеєр, виділяючи аутокомпетентність у складі професійної компетенції вчителя, визначає її як "адекватне уявлення про свої соціально-професійні характеристики і як володіння технологіями подолання професійних деструкцій" [4, с. 53].

За Н.В.Кузьміною, аутопсихологічна компетенція полягає в поінформованості педагога про способи професійного самовдосконалення, а також про сильні та слабкі сторони своєї власної особистості та її діяльності і про те, що і як слід зробити по відношенню до самого себе, щоб підвищити якість своєї праці. Аутопсихологічна компетенція, на думку вченого, базується на понятті соціального інтелекту "як стійкої, основаної на специфіці мисленнєвих процесів, ефективного реагування і накопичення соціального досвіду, здатності розуміти самого себе, а також інших людей, їх взаємовідносин і прогнозувати міжособистісні події" [7, с. 105].

Аутопсихологічні навички спрямовані на самодіагностику, самокорекцію, саморозвиток, самомотивування, ефективну роботу з інформацією, психолінгвістичну компетентність [13].

Отже, аутопсихологічна компетентність характеризує готовність і здатність людини до цілеспрямованої психічної роботи по зміні особистісних рис та поведінкових характеристик, а також її вміння розвивати і використовувати власні психічні ресурси, створювати сприятливу для діяльності ситуацію шляхом змінення свого внутрішнього стану, набувати, закріплювати, контролювати нові знання, уміння і навички, перебудовуватися при виникненні непередбачуваних обставин, створювати вольову установку на досягнення значущих результатів.

Аутопсихологічну компетентність психологи співвідносять з поняттям професійного самоусвідомлення, самопізнання і саморозвитку. Розглянемо коротко кожне з них.

Самоусвідомлення визначається в психології як найвище вираження свідомості людини, яке проявляється в усвідомленні системи її уявлень про саму себе, про притаманні їй соціальні відносини, потреби, мотиви діяльності, поведінку, яка активно розвивається в межах "Я-концепції" [13, с. 561]. Як видно, самоусвідомлення являє собою процес усвідомлення людиною себе як особистості за допомогою якого вона пізнає себе і ставиться до самої себе [9].

Досліджуючи проблему становлення професійного самоусвідомлення у студентів в процесі їх навчання, В.О.Якунін зазначає, що ступінь усвідомлення студентом якостей і особливостей власного Я, значущих для навчальної і професійної діяльності, може служити показником успішності його інтелектуального, соціального та професійного розвитку [17].

Н.О.Морева представляє професійне самоусвідомлення педагога як комплекс чотирьох "Я": "Я-актуального", тобто такого, яким бачить себе педагог наразі, "Я-ретроспективного" – такого, яким бачить і оцінює себе педагог у порівнянні з початковими етапами своєї роботи, "Я-ідеального", такого, яким би він хотів себе бачити та "Я-рефлексивного", такого, як його оцінюють керівники, колеги, студенти та їхні батьки [9, с. 126]. Сформоване професійне самоусвідомлення, в якому схрещуються когнітивна, афективна та поведінкова структури, впливає на ефективність педагогічної діяльності вчителя, його переконаність в соціальній значущості, його творчість і дозволяє говорити про наявність професійної "Я-концепції".

Самопізнання являє собою складний процес визначення людиною своїх здібностей і можливостей, рівня розвитку якостей, що потребуються, і реалізації творчого потенціалу в діяльності і поведінці. Самопізнання передбачає вивчення себе як особистості, і як професіонала шляхом самоспостереження, самоаналізу, самоконтролю і самооцінювання. Саме самовивчення та самооцінювання служать передумовою самовдосконалення [13].

Визначимося з ключовими у структурі самопізнання поняттями.

Самоспостереження визначається в психології як психодіагностичний метод дослідження безпосереднього пізнання свідомістю самого себе, оснований на фіксації людиною динаміки її власної свідомості, сформованості різних якостей і рівня підготовленості [13].

Процесом саморозуміння і самопізнання, саморегуляції і саморозвитку вважається рефлексія. Г.В.Сорокових відводить їй особливу роль в реалізації мети, спрямованої на становлення майбутнього спеціаліста як суб'єкта свого власного життя і діяльності, усвідомлення ним своєї індивідуальності. Рефлексивна культура розуміється нею як здатність до усвідомлення студентом самого себе, власних здібностей і засобів діяльності, співвіднесення їх з ідеальними уявленнями, їх змінення, прогнозування результатів своїх дій для себе і для інших [15]. Структурним компонентом рефлексивної культури є самоаналіз, тобто аналіз людиною свого внутрішнього світу, своїх дій і діяльності [11, 9]. Самоаналіз полягає у зіставленні того, що планувалося, з тим, що зроблено або могло бути зроблено, у виокремленні певних рис, якостей для докладного вивчення. Самоаналіз служить підґрунтям для самооцінювання, в результаті якого формується самооцінка як компонент самосвідомості. Самооцінювання будемо розуміти, услід за психологами, як "визначення людиною рівня власної значущості, своїх можливостей, якостей та місця серед інших людей" [13, с. 56].

Професійне самовдосконалення здійснюється в двох взаємопов'язаних формах – в самовихованні та самоосвіті.

Самовиховання являє собою "організовану, активну, цілеспрямовану діяльність людини з систематичного формування і розвитку у себе позитивних та усунення негативних якостей відповідно до усвідомлених потреб відповідати соціальним вимогам і особистісній стратегії розвитку" [13, с. 651]. В процесі самовиховання людиною здійснюється формування своєї особистості відповідно до свідомо поставленої мети. Самовиховання починається з усвідомлення різниці між уявленням про себе як майбутнього професіонала і реальними можливостями. Мотивом – збудником роботи над собою є розуміння невідповідності між "Я-реальним" та "Я-ідеальним". Це можливо у тому випадку, якщо у майбутнього вчителя є професійний ідеал і здатність до самопізнання [11].

Змістом самоосвіти є "оновлення та вдосконалення наявних у спеціаліста знань, умінь та навичок для того, щоб досягти бажаного рівня професійної компетентності" [13, с. 251].

Самовиховання і самоосвіта служать основою для саморозвитку особистості як соціокультурного процесу самовизначення і діяльності по самобудуванню відповідно до бажаного образу і ідеалу.

Саморозвиток можна розглядати як загальну категорію, яка включає активність суб'єкта, що реалізується свідомо чи підсвідомо, безпосередньо чи опосередковано та призводить до позитивних змін психічних, фізичних функцій, соціальних здатностей.

Саморозвиток являє собою розвиток людиною своєї власної самості, своєї духовної реальності, механізм створення кризи і засіб пошуку форм і способів освоєння і реалізації нових стадій індивідуального життя [12].

Компетенцію саморозвитку ми вважаємо важливою складовою професіоналізму педагога. В процесі саморозвитку формується вміння майбутнього педагога взяти на себе особисту відповідальність за своє життя, розробити і реалізувати власну стратегію самовиховання, яка урахувала б конкретні особливості і запити студента і включала особистісне самопрогнозування і самопрограмування, вироблення системи "правил життя", які поступово стають принципами поведінки і діяльності особистості [18].

Рушійні сили саморозвитку складають: усвідомлення неспівпадіння "Я-ідеального" і "Я-реального"; боротьба мотивів; подолання недоліків через реорганізацію поведінки, подолання протиріч між цілями і засобами досягнення; між прагненнями і можливостями; між тенденціями свідомості до мінливості та до стереотипії. Саморозвиток вважається можливим при наявності основних психічних утворень: рефлексії, цілепокладання, планування та передбачення результатів власної поведінки [12].

В гуманістичній освітній парадигмі, яка є наразі домінуючою, відбувається зміщення акцентів з навчання на самонавчання, з виховання на самовиховання. Особистісно-орієнтований характер освіти, її індивідуалізація можливі за умов переорієнтації змісту освіти на саморозвиток як основу динаміки суспільства.

Так, в моделі підтримки саморозвитку суб'єктності школяра, яка має на меті максимальне сприяння підлітку в усвідомленні і реалізації потреби в його саморозвитку, передбачено такі педагогічні результати:

- Усвідомлення дитиною потреби у саморозвитку і у його особистісній значущості. Формування особистісно значущих смислів і цінностей.
- Отримання дитиною необхідної інформації про світ і про себе. Формування адекватного образу "Я" і світу. Оволодіння засобами і механізмами саморозвитку.
- Знання педагогом труднощів дитини. Оволодіння дитиною засобами подолання критичних зон саморозвитку.

Узагальненим результатом педагогічної діяльності, орієнтованої на саморозвиток учня, є створення умов для опори дитини на свої внутрішні сили, особливості та джерела. Підтримка розширює позитивний життєвий досвід кожної дитини, допомагає адекватно оцінити і реалізувати свої можливості [12].

Досягати результатів, передбачених педагогічною підтримкою, сприяти саморозвитку учня здатний вчитель, в якого добре розвинена компетенція саморозвитку. Тільки через наявність у вчителя поряд з професійною компетентністю таких якостей як готовність прийняти себе та інших, емпатія, щирість, позитивне самосприйняття, відсутність тривожності та невпевненості у собі вчитель може відповідно розвивати компетенцію самовдосконалення та зазначені якості у учня.

Самореалізація, самопізнання і саморозвиток особистості – це єдиний процес. Тільки в теоретичному аналізі їх можна розділити і сказати, що самореалізація спонукає особистість до подальшого розвитку, який дає можливість здійснювати наступні акти самореалізації на більш високому рівні. Але в той же час саморозвиток виступає основою і умовою самореалізації. В реальності ж самореалізація і процес самопізнання співпадають з розвитком особистості. В процесі самореалізації особистість розвивається, а розвиваючись – реалізує себе [3]. Самовдосконалення є необхідною передумовою набуття і збереження професіоналізму, а здатність вчителя до нього є чинником розвитку педагогічної майстерності.

Дослідження структурних та змістових складових компетенції самовдосконалення дозволило нам виділити знання та уміння, які мають стати предметом спеціального формування у майбутнього вчителя в процесі професійної підготовки. До знань і умінь, за умови розвитку яких можлива реалізація вчителем компетенції самовдосконалення, ми віднесли:

- ☐ Знання основних механізмів пізнавальної діяльності;
- ☐ Уміння визначати навчальний профіль учнів та їх пізнавальні переваги та стратегії і розвивати їх;
- ☐ Уміння моделювати освітні технології відповідно до освітніх ситуацій;
- ☐ Уміння визначати свій навчаючий стиль;
- ☐ Уміння здійснювати самодіагностику: самоаналіз, самооцінювання, самовизначення, самоусвідомлення, самоконтроль;
- ☐ Уміння діагностувати свої професійні можливості;
- ☐ Уміння усвідомлювати рівень своїх здібностей;
- ☐ Уміння регулювати власні педагогічні дії;
- ☐ Уміння аналізувати власну педагогічну діяльність, свої невдачі та досягнення;
- ☐ Уміння планувати свою роботу та роботу студентів відповідно до цілей і завдань навчання;
- ☐ Уміння ставити перед собою цілі та задачі самовдосконалення, вибирати засоби і методи їх досягнення;
- ☐ Уміння здійснювати самокорекцію: зняття стресів, зажимів, комплексів, звільнення від шкідливих звичок, самопереконання, самогіпноз;
- ☐ Уміння саморозвитку: володіння техніками змінення особистісних рис, самопрограмування та цілепрограмування;
- ☐ Уміння самомотивування, самоспонування;
- ☐ Уміння ефективно працювати з інформацією про індивідуальні особливості учня;
- ☐ Уміння проектувати індивідуальні програми розвитку учня на основі знання його індивідуальності;
- ☐ Уміння виявлення і структурування суб'єктного досвіду учня шляхом його узгодження із суспільно напрацьованим, соціально значущим досвідом;
- ☐ Уміння будувати урок, спрямований на створення умов самореалізації, самостійності кожного учня, на розкриття і максимальне використання суб'єктного досвіду дитини.

Висновки... Професійна підготовка сучасного вчителя повинна передбачати створення умов для особистісного зростання студентів, для розвитку їх психологічної та особистісної зрілості, оскільки зовнішні проблеми, які існують сьогодні в закладах освіти, обумовлюються певною мірою внутрішніми проблемами тих людей, які в ній працюють. Сприяти самопізнанню, самоусвідомленню, самоідентифікації, саморозумінню і самовдосконаленню особистості студента-майбутнього вчителя через процес навчання і учіння, виховання і самовиховання зможе оновлена система педагогічної підготовки. Оновлення мають зазнати всі компоненти системи професійної підготовки на концептуальному рівні: цілі, зміст, технології і засоби. В процесі професійної підготовки має здійснюватись включення студентів-майбутніх вчителів в суб'єкт-суб'єктні взаємини як ознаку особистісно-орієнтованого навчання. Розробка змісту і технологій професійної підготовки, спрямованої на розвиток компетенції самовдосконалення майбутнього вчителя становить предмет нашого подальшого дослідження.

Література

1. Альбуханова-Славская К.А. Стратегия жизни / Ксения Александровна Альбуханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – 299 с.
2. Баева И.А. Психологическая безопасность в образовании : Монография / Ирина Александровна Баева. – СПб.: Издательство «СОЮЗ», 2002. – 271 с.

3. Жизненный путь личности (вопросы теории и методологии социально-психологического исследования) / Лидия Васильевна Сохань, Елена Геннадиевна Злобина, Всеволод Александрович Тихонович и др. Монография. – Киев, Наукова думка, 1987. – 279 с.
4. Зеер Э.Ф. Психология профессий : Учебное пособие для студентов вузов / Эвальд Фридрихович Зеер. – 3-е изд., перераб., доп. М.: Академический Проект; Фонд «Мир», 2005. – 336 с.
5. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Илья Федорович Исаев. – 2-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 208 с.
6. Криулина А.А. Эргодизайн образовательного пространства / Александра Александровна Криулина. – М. : ПЕРСЭ, 2003. – 192 с.
7. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В. Кузьмина. – М., 1990. – 121 с.
8. Маслоу А. Психология бытия /Абрахам Гарольд Маслоу. Пер. с англ. – М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер» 1997. – 304 с.
9. Морева Н.А. Основы педагогического мастерства: учеб. пособие для вузов / Наталья Александровна Морева. – М. : Просвещение, 2006. – 320 с.
10. Орлов А.Б. Психология личности и сущности человека : Парадигмы, проекции, практики: Учеб. пособие для студ. психол. фак. вузов / Александр Борисович Орлов. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 272 с.
11. Педагогічна майстерність : Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін. ; За ред. І.А. Зязюна. – 2-ге вид. допов. і переробл. – К. : Вища шк., 2004. – 422 с.
12. Педагогическая поддержка ребенка в образовании: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / [Н.Н. Михайлова, С.М. Юсфин, Е.А. Александрова и др.]; под ред. В.А. Сластенина, И.А. Колесниковой; [науч. ред. Н.Б. Крылова]. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 288 с.
13. Психология и педагогика. Учебное пособие / Под редакцией А.А. Бодалева, В.И. Жукова, Л.Г. Лаптева, В.А. Сластенина. – М. : Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 585 с.
14. Сластенин В.А. Психолого-педагогическое образование / Виталий Александрович Сластенин. – Педагогическое образование. – 2006. – №2. – С. 6–9.
15. Сороковых Г.В. Программа-концепция формирования субъекта образования в процессе изучения иностранного языка в неязыковом вузе / Галина Викторовна Сороковых. – М. : НВИ – ТЕЗАУРУС, 2004. – 108с.
16. Шапарь В.Б. Словарь практического психолога / Виктор Борисович Шапарь. – М.: ООО «Издательство АСТ»; Харьков : «Торсинг», 2004. – 734 с.
17. Якунин В.А. Педагогическая психология: Учеб. пособие / Валерий Александрович Якунин / Европ. инт-экспертов. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А.: Изд-во «Полиус», 1998. – 639 с.
18. Ярмакеев И.Э. Развитие профессионально-смыслового потенциала личности будущего учителя / И.Э. Ярмакеев // Педагогика. – 2006. – №2. – С. 43–50.

Анотація

У статті розглядається проблема розвитку компетенції самовдосконалення в процесі професійної підготовки вчителя. Автором досліджуються структурні та змістові компоненти компетенції самовдосконалення вчителя. На їх основі виділяються знання та уміння, що становлять компетенцію самовдосконалення, і якими повинен володіти вчитель.

Аннотация

В статье рассматривается проблема развития компетенции самосовершенствования в процессе профессиональной подготовки учителя. Автором исследуются структурные и содержательные компоненты компетенции самосовершенствования учителя. На их основе выделяются знания и умения, которые составляют компетенцию самосовершенствования, и какими должен овладеть учитель.

Summary

In the article the problem of development of the competence of self-improvement in the process of professional teacher's training is considered. The author investigates structural and content components of the competence of self-improvement of the teacher. On their basis knowledge and skills are singled out and form the competence of self-improvement the teacher should own.

Подано до редакції 14.12.09 р.